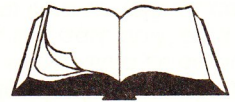

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 238

שאלות המצוות

סיון תשע"ד

ההלכות נפרצו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהמ"נ "דבריו שיר" ב"ב

עניית קדושה בראש חודש עם תפילין

שאלה: בראש חודש בבוקר לבש תפילין כדי להתחיל להתפלל, ושמע ממתפללי המניין הראשון קדושה של מוסף עפ"י נוסח ספרד ("כתר יתנו לך") האם מותר לו לענות?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' כ"ה סו"ס י"ג) במקום שאומרים קדושת כתר במוסף נוהגים לחלוץ התפילין במוסף, ומפרש המשנ"ב שאין נכון להיות אז כתר של תפילין עליו, עיי' שם. ומי"מ המנהג לחלצם בכל מקום אפילו לפי נוסח אשכנז וכמו שכתב הרמ"א שם. ולפי"ז מי שכבר לבש תפילין לקראת התפילה ועדיין לא התפלל שחרית, ושומע שעומדים לפני קדושה של "כתר" בתפילת מוסף עדיף לחלצם לפני קדושה, אך בדיעבד אם לא חלצם וכבר התחילו קדושה יענה עמהם קדושה (א"א בוטשאש סי' כ"ה שם, והגר"ח קרליץ שליט"א).

תינוק לפני המילה בבית כנסת

שאלה: בדרך לברית מילה נכנסו עם הרוך הנימול לבית הכנסת, אבל בעלי הברית לא היו שם והציבור הגיע לתחנון, האם התינוק פוטר מתחנון?

תשובה: הטעם שבעלי הברית פוטרם מתחנון משום שכולם חייבים לדאוג למילה בני ישראל, ולכן יש שמחה לכולם, וא"כ גם אם בעלי הברית לא שם, סו"ס החיוב שמחה על התינוק כבר שנמצא שם, מסתבר שפוטר מתחנון (הגר"ח קרליץ שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א), וכן משמע קצת ברמ"א (סי' קל"א ד"י) שכתב שלאחר הברית אומרים תחנון אפילו אם מתפללים אצל התינוק, עיי' שם. משמע שאם מתפלל אצל התינוק לפני המילה אין אומרים תחנון.

ספר תורה שנפל

שאלה: פתח את ארון הקודש ונפל ספר תורה על הקרקע ונעמד על הידיות דרך עמידה (כמנהג אשכנז), האם חייב לצום?

תשובה: יש סוברים שכיון שהיה דרך עמידה אין חיוב לצום כיון שרק הידיות נגעו בקרקע (שו"ת "צפנת פענח" סי' ל"א), ועכ"פ בודאי יש לבית הכנסת לעשות חיזוק ותיקון גדול (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "שעשה לי נס"

שאלה: גר שנעשה לו נס כשהיה גוי האם יש לברך "ברוך... שעשה לי נס במקום הזה"?

תשובה: מכיון דסו"ס עיי' נס זה קיים עכשיו, יש לו לברך כשהוא גר הגם שזה קרא לו בעת גיותו, וכעין שמצינו דאיתא בשו"ע (סי' רי"ח ד"י) שמי שהיה לו נס כל יוצאי יריכו מברכים "שעשה נס לאבי (או לאבי אבא) במקום הזה" משום שגם הם נתקיימו עיי' אותו הנס (הגר"ח קניבסקי שליט"א). (וקצת ראיה מהא דכתב השו"ע, סי' רי"א סעיף א', שהרואה מקום שעברו אבותינו בים סוף מברך "שעשה נסים לאבותינו במקום הזה", אף שזה היה קודם מתן תורה, אך לדעת המהר"ל ב"גור אריה", פ' ויגש ב"שב שמעתתא" בהקדמה, שבמתן תורה לא נעשו "כקטן שנולד" אין ראיה).

ברכת "שהחיינו" על בת

שאלה: אמרו לו שילדה אשתו בת, ומיד בירך ברכת "שהחיינו", האם יצא בזה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' רכ"ג א') ילדה אשתו זכר מברך "הטוב והמטיב", וגם היא צריכה לברך כן, וכתב המשנ"ב אפילו לא ראה בעצמו, וכשנולדה בת מברכים "שהחיינו" כשרואה אותה בפעם הראשונה, עיי' שם. ובדיעבד אם בירך עליה בלי לראותה צ"ע אם יברך שוב כשרואה אותה תוך שלושים יום (שעה"צ סי' רכ"ה ס"ק ה'), ומספק יש לברך בלי שם ומלכות (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בירך "שהחיינו" על בת אחרת

שאלה: אשתו ילדה בת וכשבא לראותה בירך עליה, ונודע לו שבטעות הראו לו תינוקת אחרת (דשניהם היו משפחת כהן), האם צריך לברך פעם שניה כשרואה את התינוקת שלו?

תשובה: מכיון שבירך על ילדה אחרת לא יצא בזה וצריך לחזור ולברך כשרואה את בתו (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' ל"ה), וזה גרע מבירך בלי לראותה כיון שבירך על תינוקת אחרת גרע טפי (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת סומא על בת

שאלה: מי שהוא סומא ולא רואה כלל האם יברך כשנולדת לו בת או שמא כיון שלא רואה אותה אי אפשר לברך?

תשובה: מסתבר שימשש אותה ואז ירגיש את השמחה ויברך עליה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

צירוף עוגה לחם משנה

שאלה: האם אפשר לצאת ידי חובת לחם משנה על ידי צירוף של חלה אחת ועוגה אחת?

תשובה: עוגה כשקובעים עליה סעודה, ברכתה "המוציא", וכמבואר בשו"ע (סי' קס"ח סעיף ו'), נמצא שכאשר אוכל ממנה לסעודת שבת יש לה דין פת, ויכול לצרפה לחם משנה, וכל זה אם אוכל משניהם, אבל אם בוצע רק על אחד מהם ולוקח את העוגה השניה רק כדי לצרף לחם משנה, כיון שבפועל לא אכל ממנה עדיין נשאר עליו דין עוגה ולא פת ולא מצטרף ("יב"ח החיים" סי' רע"ד ס"ק ד').

נפל צ'ולנט על ברכון

שאלה: נפל צ'ולנט על ברכון בסעודת שבת, האם מותר להורידו ממנו או שמא יש בזה משום כותב?

תשובה: כתב הב"ח דיש להיזהר כשנופל דיו על האותיות או שנטפה שעווה שלא למחוק הטשטוש, שע"י מחיקתו מינכר האותיות והוא כמחוקק על מנת לכתוב וחיוב, ואפילו על אות אחת (משנ"ב סי' ש"מ ס"ק י'). וכל זה בשעווה שהיא נדבקת מאוד אל הקלף וקרובה להיות כחלק ממנו, אבל לכלוך בעלמא או מעט תבשיל על גבי ספר מותר להסירו כיון שאינו דבוק כל כך ("ארחות שבת" פרק ט"ו ס"ק ע"ב).

והא דכתב המשנ"ב (סי' י"ג), שאפילו אם נפל דיו או שאר דברים לחים אסור להסירו משום מוחק, זה דוקא בדיו וכיוצא בזה שהוא מין שרגילים לכתוב בו ולכן גם בעודו לח יש בו תורת כתב או כתם, (וכעין דברי השעה"צ ס"ק י"ח), אבל סתם לכלוך בעלמא אין בו שם מחיקה כלל ("ארחות שבת" שם).

נפל דיו על ידו

שאלה: מי שהוכתמה ידו בדיו, כתב ב"חיי אדם" (חייב כלל מ' ס"ה, וב"נשמת אדם" אות ב'), אע"פ שאין דעתו לכתוב באותו מקום מ"מ אסור מדרבנן לשפשף את הכתב ולהסירו, כדין מוחק שלא על מנת לכתוב.

וכתבו האחרונים להקל בזה משום שאין מחיקה בדבר שאין דרך כתיבה, אלא טינוף בעלמא ("פתחי תשובה" או"ח סי' קס"א ס"ב) ועוד דגזירת חז"ל במוחק שלא על מנת לכתוב הוא במקום שהדרך לכתוב עליו אבל לא מעל גב היד, שכן אין דרך לכתוב שם ("קצות השולחן" סי' קמ"ד, בדה"ש סי' י'). וכן המנהג להקל בזה (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, שו"ת "מנחת שלמה" מה"ת סי' ל"ד, ש"ש"כ פ' י"ד ס"ק ע"ט).

הפיכת חוב רבית לעיסקא

שאלה: שכח לווה ברבית, איך אפשר לתקן ולהפוך אותו חוב לעיסקא?

תשובה: כתב הרמ"א (חוי"מ סי' קע"ו א') מי שהלווה לחברו מעות ואח"כ אמר ליה יהיו בידך למחצית שכר ונאנסו בידו חייב כל האונסין כמו בתחילה דלא שתלתן משמירתן בדיבור בעלמא ("מרדכי" פרק החובל). וכ"כ בש"כ (וי"ד סי' קע"ז ס"ק מ"א). וכתב בהגהות "דגול מרובה" (שם), אבל אם קנה ממנו או שעשה שטר עיסקא משתעבד אפילו לאחר ההלוואה, עיי' שם. (ויל"ע איזה קנין עשה שם, שהרי יש כאן עכשיו התחייבות כל אחד לחברו, שהרי הלווה מתחייב קנין עיסקא לתת הרווח למלווה, והמלווה מתחייב אחריות על מחצה פיקדון).

ויש עוד עצה, שהמלווה יתן עוד פעם את אותו הסכום ללווה ע"מ לשם עיסקא (באותם תנאים), ולאחר שקיבל הלווה את הכסף הלווה יחזיר את הכסף למלווה ומשלם לו בזה חוב ראשון, וממילא החוב הראשון בטל ונשאר רק ההלוואה השניה עם היתר עיסקא חדש.

גירות באסרו חג

שאלה: הגיע גוי מחו"ל למשך שבועיים כדי להתגייר בארץ ישראל, האם אפשר לגיירו באסרו חג?

תשובה: מי שנולד בארץ ישראל ודעתו לנסוע לחו"ל עדיין חוגג רק יום

אחד של יו"ט, אבל בן חו"ל שנתגייר בארץ ישראל, עדיין יש להסתפק אע"פ שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, האם לענין זה נחשב כבן חו"ל וצריך לשמור כאן יו"ט שני של גלויות או שמא כיון שמעולם לא היה שם בתורת יהודי לא שייך שיהא לו דינים משם ("חוט שני" הלי יו"ט עמי קמ"ז) ויש סוברים שכיון שהוא בן חו"ל ממילא יש לו דיני יו"ט שני (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ולענין לעשות גירות באסרו חג (אם יש לו דיני יו"ט שני) מעיקר הדין מותר ואע"פ שאסור לעשות גירות ביו"ט (משום שזה דין, וגם תיקון גברא), הנימא אם הוא יו"ט לדיינים, אבל בזה שלדיינים הוא אסרו חג מותר, ואע"פ כיון שלגר עצמו מיד שנתגייר יחולו עליו דיני יו"ט שני, וכנ"ל, אין ראוי לגיירו באסרו חג אלא ביום אחר (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

גירות באשה

רות התגיירה ונקראה 'רות' משום שקודם לכן היו לה רק שבע מצוות בני נח, ועכשיו התווספו לה תר"ו מצוות. והעיר הגר"ח קניבסקי שליט"א ("טעמא דקרא"), הרי אשה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא, וא"כ לא התווספו לה כל המצוות. ותירץ, שאע"פ כיון שלכל עם ישראל יש ביחד תרי"ג מצוות נחשב שיש לו תרי"ג מצוות, וכמו שיש מצוות שהם רק לכהנים וללוויים ולא לשאר ישראל, ואע"פ נחשב שלכולם יש תרי"ג מצוות.

אות בספר תורה שלא כיוונו לשמה

שאלה: מי שכתב אות בספר תורה ונזכר שלא אמר לשם קדושת ספר תורה, ולא חשב לשם קדושת ספר תורה, האם כל ספר התורה פסול?

תשובה:

לא נאמן

איתא בגמרא (גיטין נ"ד): שאם בא הסופר ואמר שכל השמות שכתב היו שלא לשמה, נאמן אתה להפסיד שכרך, ואין אתה נאמן לפסול ספר תורה, ע"י שם. והיינו שיש חזקת כשרות לספר תורה ולא נאמן לפסול את ספר התורה, ורק לגבי עצמו נאמן, שלא חייבים לשלם לו שכר על עבודתו.

אסור לעלות בה

והנימא לגבי אחרים, אבל הוא עצמו שידוע שהוא פסול, אסור לו לקבל עליה בספר תורה. וכמו כן אם יש חברים שמאמינים לו בזה, גם להם אסור לקבל עלייה עד שיתקנו.

אפשר לתקנו

ואם הוא זוכר איזו אות הוא כתב שלא לשמה מותר לו למחוק ולתקנו לשמה, ואין זה נחשב לביזיון שפוסל ספר התורה, מכיון שידוע שהוא פסול, ומכוון לתועלת לכבודה של תורה (הגרא"ל שטיינמן שליט"א והגר"ח קניבסקי שליט"א).

הקונה פירות בשוק לענין ערלה

שאלה: קנה פירות בשוק, האם מותר לאוכלם או צריך לחשוש משום ערלה?

תשובה:

במקום שרוב הפירות אינם ערלה מסתבר שאם המוכר הוא קל דעת ואינו שם כלל על לבו אם הפירות ערלה או לא, נחשב כלקח ממקום שכבר פרש ואזלינן בתר רובא אף דאם אותו מוכר יעשה תשובה יהיו פירותיו אסורים לו, כי דינו כלקח מן הקבוע דאסור מספק, כיון לגבי הלכות ממנו חשוב כלקח מן הפרוש, ואזלינן בתר רובא, כיון שא"א לסמוך עליו כלל, והוי כמו נמצא ביד עכו"ם. אבל לכתחילה אסור לקנות ממנו משום "לפני עור" כיון שהמוכר נהנה מספק ערלה שאסור בהנאה (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל, שו"ת "מנחת שלמה" ח"א סי' ע"א).

בנית דירות להשכרה על הגג

שאלה: שכן הגג למעלה בונה על גגו, ועשה שם כמה דירות גדולות, האם שכנים יכולים לעכב על כך (יחידות דיוור קטנות לזוג צעיר לא מפריע כי הם שקטים, אך מכיון שעשה דירות גדולות ויכולו לדור שם משפחות גדולות, והרעש יהיה גדול יותר ויפריע לשכנים)?

תשובה: איתא ברמ"א (חוי"מ סי' קנ"ד ב) שותף יכול למלא ביתו אכסנאים ודיירים כל שאינו מוסיף בנין חדש, ע"י שם, וכל זה אם מכניסם לתוך המבנה שלו שכבר קיים יכול לעשות שם דירות וא"א לעכבו, אבל אם מרחיב בשטח בניה יכולים השותפים לעכב מכיון שזה מפריעם, ולכן בנד"ש שהוא מוסיף ומרחיב את דירתו למעלה יכולים השותפים לעכבו מלהשכיר את הדירות לאנשים אחרים נגד רצונם.

מי נחשב מצרף לענין מכירה

שאלה: הרוצה למכור את דירתו בקומה הראשונה, האם השכן מקומה ג' יש לו זכות בר מצרף לקנות את הדירה קודם לאחרים, וכן מה הדין אם השכן לא מוכן לשלם כמו קונה אחר?

תשובה:

יסוד הדין שבר מצרף קודם הוא משום שיכול לעשות הכל לדירה אחת, ומשום "יועשית הישר והטוב" יש לתת לו זכות לקנות, והשני יקנה במקום אחר, וכל זה אם הדירות סמוכות זו לזו, אבל אם יש הפסק ביניהן אין דין בר מצרף כמבואר בשו"ע (חוי"מ סי' קע"ה). והנה כתב בשו"ע (סעיף כ"ז) שאם יש הפסק בינו ובין מיצר חברו כגון רכב דקלים או בנין גבוה, אם יש קצת מקום מחובר ביניהם נחשב לבן

מצרף, וע"י בהגהות "כסף קדשים" (שם) שאם יש זכות דריסת הרגל שמחבר את שני המקומות נחשב כאלו היה סמוך ממש, מכיון שיכול לבנות בניינים זה ליד זה, ע"י שם, הרי מבואר שעצם דריסת הרגל לא מחשיבו למצרף, ולכן בעל הדירה מהקומה שלישית לא נחשב למצרף, ורק אם היתה לו דירה בקומה השניה שיכול לבנות מבנים ולעשותם לדירה אחת, היה לו דין קדימה משום בר מצרף.

וכל זה אם מוכן המצרף לשלם אותו מחיר כמו האחר, אבל אם משלם פחות ממנו, ואפילו אם משלם סוג כסף אחר שאינו טוב כ"כ, גם אז אין זכות למצרף לדחות אחר וכמבואר ברמ"א (שם סעיף כ"ג), שבאופן זה לא תקנו זכות למצרף, וכן מבואר בשו"ע (שם סעיף ט"ו).

מכירת קרקע בירושה

שאלה: קיבלו קרקע בירושה לפני עשר שנים, ועכשיו רוב האחים רוצים למכור אותה כדי לחתן את הילדים ולכסות חובות, אח אחד אינו רוצה למכור (עדיין אינו מחתן ואין לו חובות), האם יכול לעכב את המכירה משום שהוא שותף או הולכים לפי הרוב?

תשובה: קרקע שנופלת בירושה, אם אחד לא מסכים למכור יכולים האחרים לומר לו "גוד או איגוד", וכמבואר בגמרא (בי"ב י"ג). ובשו"ע (חוי"מ סי' קע"א סעיף ו'), דהיינו שיכולים לומר לו או תמכור או תקנה בעצמך, ואין לו זכות לומר שישאר בשותפות. וכן בשאר שותפים אינם מחויבים להיות שותפים לעולם ויש להם זכות לממש את השותפות דהיינו למכור ולקבל כסף ולא יכול לעכבם (וע"ע שו"ע שם שדבר שאין דרך להשכיר לא יכול לעכב את המכירה).

חסרים דברים בדירה שכורה

שאלה: שכר בית ולאחר שבועיים תובע השוכר את המשכיר על כל מיני דברים החסרים בדירה, כגון: מנורות, ידיות ועוד דברים בסיסיים, והמשכיר אומר שהשוכר ראה דברים אלה בכניסתו לבית והסכים לזה ואינו חייב לתקנם, הדין עם מי?

תשובה: כיון שאלו דברים בסיסיים שצריכים להיות בדירה, אפילו אם השוכר ראה ולא אמר לו מיד עדיין חייב המשכיר לתקנם, ולא אמרינן שיש בזה משום מחילת השוכר, כמבואר ברמ"א (חוי"מ סי' ש"ד א').

מתווך לא לקח משכון מהשוכר

שאלה: השכיר דירתו דרך מתווך, וסיכם המשכיר שהמתווך יקח מהשוכר צ'ק פתוח (בגדר פיקדון ומשכון) לצורך תשלום עבור נזקים בדירה או חשבונות שהשוכר לא ישלם, ובסוף המתווך לא לקח את הצ'ק משא השוכר התברר ששאריו חובות ויש הפסד למשכיר, האם הוא יכול לתבוע את המתווך על זה?

תשובה: זה ברור שהמתווך לא עשה את העבודה המוטלת עליו ועי"ז נגרם הפסד גדול למשכיר, וזה נחשב רק גרמא שא"א לתבוע בבית דין, אבל בידי שמים הוא חייב. אולם היות שאיגלאי למפרע שהמתווך לא עשה את כל מה שמוטל עליו, יכול לבקש ממנו שיחזיר חלק מדמי התיווך שנתן לו, ואם עדיין לא שילם כסף למתווך יכול לעכב גם כנגד הנזקים שנגרמו לו מדין תפיסא לגרמא בנזקין שיש פוסקים שסוברים שמהני (ע"י ש"ך חוי"מ סי' כ"ח ס"ק ב'), וב"פתחי תשובה" (שם).

השאל אוזניות וחזרו שבורות

שאלה: השאל אוזניות לחברו, ואח"כ ביקש חבר נוסף להשתמש בהם, ואמר המשאל שיקח את האוזניות מהשואל הראשון, כשהשני החזיר ראה שאחת האוזניות לא עובדת, (השואל השני לא שם לב לכך כלל), ולא יודעים אם בשעה שהעביר לשואל השני עדיין היו תקינות, או כבר היו שבורות אצל השואל הראשון. מי צריך לשלם על הנזק?

תשובה: השואל הראשון התחייב על אוזניות שלימות, וכיון שאינו יודע אם החזירם במצב טוב, הוי איני יודע אם נתחייבתי וחייב לשלם, אבל השואל השני לא ידוע אם קיבל אוזניות שלימות, וה"ל איני יודע אם נתחייבתי ופטור מלשלם.

שילוח הקן על ידי אשה

שאלה: אשה קיימה מצות שילוח הקן, ושלחה את האם וזכתה בביצים, ורוצה להפקיר את הביצים כדי שגם חברתה תקיים בהם מצות שילוח הקן (ובעלה אינו בנמצא כעת), האם יכולה להפקירן, או שמא מכיון שמה שקנתה אשה קנה בעלה לא יכולה להפקירן ללא רשות בעלה?

תשובה: קי"ל שמקבלים צדקה מאשה, אם היא צדקה מועטת, וכמבואר בגמרא (סוף מסכת בבא קמא קי"ט). ובשו"ע (יו"ד סי' רמ"ח סעיף ב') מכיון שהבעל בודאי מסכים לכך, ע"י שם. וכן בנד"ד מכיון שאין לבעלה מה לעשות עם ביצים אלו בודאי מסכים והיא יכולה להפקירן.

שינה בטעות את לחצני שעון השבת

שאלה: בחור נגע בטעות בשעון השבת בערב חג השבועות, ובטעות נלחצו הזיזים ובעקבות כך דלקו האורות והמוזגנים בישיבה במשך כל החג (בעלות של 700 ₪), האם חייב לשלם עבור זה?

תשובה: אם האורות והמוזגנים כבר דלקו לפני כן והוא רק גרם לכך שלא יכבו, הוי רק גרמא ואי אפשר לחייבו בידי אדם. אבל אם הוא הדליקם בידיים זה נחשב למזיק בידיים, ואדם מועד לעולם.